

Úvod do mezinárodního práva soukromého

Veronika Hradilová

1. Podstata mezinárodního práva soukromého

Pro charakteristiku mezinárodního práva soukromého a pro vymezení jeho předmětu je rozhodná řada skutečností. Předmětem mezinárodního práva soukromého jsou občanskoprávní vztahy s cizím, tedy mezinárodním prvkem. Tyto vztahy soukromého práva se liší tím, že přesahují svým významem hranice určitého státu, protože v některém svém prvku mají vztah k zahraničí a tím se dostávají do vztahu k jinému státu. Označujeme je jako „*soukromoprávní vztahy (poměry) s mezinárodním popř. zahraničním nebo cizím prvkem*“.¹

Přítomnost cizího prvku v právním vztahu vzniká zpravidla v důsledku toho, že

- subjekty nebo některý ze subjektů daného vztahu má vztah k cizímu státu, nebo
- objekt právního vztahu je v cizině, nebo
- určité právní skutečnosti, které zakládají vznik, změnu nebo zánik právního vztahu, nastaly v cizině.

Každý vztah s mezinárodním prvkem považujeme za mezinárodní v tom smyslu, že tento vztah překračuje hranice jednoho suverénního státu a vstupuje do oblastí, v níž se projevuje zákonodárství nejméně dvou států.

Mezinárodní prvek ve společenském vztahu upravovaném právem může být definován:

- čistě fakticky, tj. teritoriálně (např. lokalizace věci v cizině), nebo
- podle kritérií personální povahy (např. cizí státní občanství či domicil některého ze subjektů daného vztahu).

Při definici cizího prvku je správné vycházet jak z kritérií teritoriální povahy, tak i z kritérií personální povahy, přičemž některý z jeho elementů se musí dotýkat *nejméně dvou právních řádů*.

1.1 Pojem mezinárodní právo soukromé

Mezinárodní právo soukromé se všeobecně definuje jako „*soubor právních norem, které výlučně upravují soukromoprávní vztahy (to znamená vztahy práva občanského, obchodního, rodinného a pracovního) s mezinárodním prvkem, včetně právních norem upravujících postup soudů a jiných orgánů a účastníků, případně i jiných osob, a vztahy mezi*

¹ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 5. vydání. Brno, Doplněk, 2001, str. 17 a násl.

nimi vznikající v řízení o občanskoprávních věcech, v němž je obsažen mezinárodní prvek“.²

Mezinárodní právo soukromé je zvláštním odvětvím právního řádu. Právní úprava soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem je záležitostí každého státu. Každý stát má tedy své vlastní mezinárodní právo soukromé.

Mezinárodní právo soukromé se v obecné rovině zabývá třemi základními otázkami v případech řešení sporů s mezinárodním prvkem:

1) Volbou práva. V případě soukromoprávního poměru s přítomností mezinárodního prvku obsahuje poměr vztah ke dvěma nebo k více státům, tj. k jejich právním řádům, a cílem je určit, který z těchto dotčených právních řádů se má pro daný právní vztah použít.

2) Pravomocí soudu. Rozumí se tím, který soud má oprávnění rozhodnout o vzniklém právním sporu.

3) Uznáním a výkonem cizích soudních rozhodnutí. Spočívá v tom, zda je možno přiznat cizímu soudnímu rozhodnutí tytéž právní účinky jako rozhodnutí tuzemskému.

1.2 Postavení mezinárodního práva soukromého v systému práva

Mezinárodní právo soukromé je samostatným, zvláštním odvětvím právního řádu. Právní úprava soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem je záležitostí každého státu. Tyto vztahy se musí řídit právním řádem některého státu. Nelze používat mezinárodního práva veřejného, neboť to upravuje vztahy mezi státy nebo jinými subjekty mezinárodního práva. Každý stát má své vlastní mezinárodní právo soukromé.

Státy se liší v tom, zda mají mezinárodní právo soukromé zahrnuto do samostatného právního aktu, respektive zákona. Typickým příkladem je Česká republika a její zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Na druhé straně odlišným případem jsou státy, jejichž mezinárodní právo soukromé je součástí občanského zákoníku. Příkladem je Francie, kde jsou v Code Civil vztahy s mezinárodním prvkem zahrnuty do jednotlivých částí bez koncentrace v jedné samostatné hlavě. Za extrémní případ lze považovat Spojené státy americké, kde neexistuje jednotná kodifikace mezinárodního práva soukromého (výjimkou je stát Louisiana).

V souvislosti s postavením mezinárodního práva soukromého rozlišujeme dvě hlavní názorové skupiny. Na jedné straně převládají názory, že mezinárodní právo soukromé je v každém státu samostatné a že na světě existuje tolik mezinárodních práv soukromých, kolik je států („*nacionální*“ směr). Většina těchto názorů zaujímá kritické stanovisko ke směru druhému, který vyvozuje, že mezinárodní právo soukromé je součástí mezinárodního práva

² Ibid., str. 22.

veřejného („*universální*“, resp. „*internacionální*“ směr).

„Nacionalismus“ bez výhrad tvrdí, že mezinárodní právo soukromé je součástí vnitrostátního, národního práva. Základem takového názoru je přesvědčení o podstatné odlišnosti mezinárodního práva soukromého a mezinárodního práva veřejného. Stoupenci této doktríny argumentují, že mezinárodní smlouva v důsledku transformace nabývá své vnitrostátní platnosti teprve na základě rozhodnutí vnitrostátního zákonodárce a že i tyto normy musí být transformovány do vnitrostátního práva.

„Universalismus“ zastává názor, že mezinárodní právo soukromé je součástí mezinárodního práva veřejného. Vychází z domnělé nadstátní povahy mezinárodního práva, jemuž přisuzuje úlohu rozhraničovat navzájem zákonodárnou kompetenci jednotlivých států a tím i vnitrostátní právní řády. Mezinárodní právo soukromé je odvozeno z těchto nadstátních norem mezinárodního práva, stává se jejich provedením a je považováno za součást mezinárodního práva veřejného.

2. Prameny mezinárodního práva soukromého

Z hlediska původu lze prameny mezinárodního práva soukromého dělit na normy vnitrostátního původu, mezinárodního původu a komunitárního původu.

2.1 Normy vnitrostátního původu

Základním pramenem českého mezinárodního práva soukromého je zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním (dále jen ZMPS) ve znění novel. Účelem zákona je stanovit, jakým právním řádem se budou řídit soukromoprávní vztahy obsahující mezinárodní prvek. V rámci závazků vyplývajících z našeho členství v ES jsou posledními novelami zařazeny do ZMPS ustanovení reagující na provedení směrnic či nařízení.

Vedle této úpravy nalezneme dílčí ustanovení reagující na mezinárodní prvek zejména v následujících normách:

- zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů
- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině
- zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
- zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobu jeho řešení (insolvenční zákon)

2.2 Normy mezinárodního původu

Významným pramenem mezinárodního práva soukromého jsou mezinárodní smlouvy. Pokud jsou mezinárodní smlouvy součástí českého právního řádu, je povinností soudce znát jejich obsah a jsou dostupné stejně jako normy vnitrostátního původu. Mezinárodní úprava sjednocuje přístup soudů k nakládání s právem, tj. unifikace kolizních norem a unifikace procesních norem. Unifikací kolizních norem lze označit soustavnou činnost vedoucí k vytvoření jednotné úpravy kolizních norem na půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého, jejímž členem je také Česká republika.

Mezinárodní smlouvy rozlišujeme:

- a) **Mezinárodní smlouvy dvoustranné.** K takovýmto smlouvám se řadí zejména smlouvy o právní pomoci v oblasti civilní a trestní spolupráce mezi dvěma státy, dále také např. smlouvy o zacházení s investicemi a ochraně investic.
- b) **Mezinárodní smlouvy mnohostranné.** Jedná se o mezinárodní smlouvy týkající právní pomoci a uznání a výkonu soudních rozhodnutí, unifikace kolizní i unifikace hmotné, unifikace rozhodčího řízení, smlouvy z oblasti ochrany autorských a průmyslových práv apod.

2.3 Normy komunitárního původu³

Vstupem České republiky do Evropské unie nabývá na významnosti úprava mezinárodního práva soukromého v rámci práva Evropských společenství. Amsterdamskou smlouvou byl položen základ pro komunitarizaci mezinárodního práva soukromého a tyto otázky jsou poté upraveny v jednotlivých komunitárních nástrojích. V této souvislosti mluvíme o evropském mezinárodním právu soukromém, resp. evropském justičním prostoru ve věcech civilních.

Normy komunitárního původu jsou obsaženy v následujících pramenech.

- a) **Primární právo.** Základem pravomoci orgánů ES vytvářet normy v oblasti procesní a mezinárodního práva soukromého tvoří normy obsažené v člancích 61, 65 a 68 Smlouvy o založení Evropských společenství. Otázky mezinárodního práva soukromého a procesního jsou po vstupu Amsterdamské smlouvy v platnost upraveny komunitárních nástrojích sekundárního práva - nařízení a směrnice.
- b) **Sekundární právo - nařízení a směrnice.** Jedná se především o následující předpisy:

³ Texty všech níže uváděných norem je možné najít na: <http://eur-lex.europa.eu/cs/legis/latest/chap1920.htm>

- Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Brusel I)
- Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (Brusel IIbis)
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1393/2007 ze dne 13. listopadu 2007 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1348/2000
- Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001 ze dne 28. května 2001 o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech
- Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 ze dne 21. dubna 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 ze dne 12. prosince 2006, kterým se zavádí řízení o evropském platebním rozkazu
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 861/2007 ze dne 11. července 2007, kterým se zavádí evropské řízení o drobných nárocích
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II)
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I)
- Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností

Právní vztahy, do kterých zasahují směrnice, jsou rozmanité a zasahují oblast spotřebitelských smluv, pojistných smluv, ochrany vysílaných pracovníků, ochrany spotřebitele při uzavírání distančních smluv apod.

c) **Subsidiární mezinárodní smlouvy.** Jedná se smlouvy vyhrazené jen pro členy Evropských společenství, které měly význam pro unifikaci mezinárodního práva soukromého. Za zmínku stojí především:

- Úmluva o právu rozhodném pro závazky ze smluv (Římská úmluva)
- Úmluva o příslušnosti soudů a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (Bruselská úmluva)

Zatímco Bruselská úmluva se dnes již prakticky nepoužije, protože byla nahrazena nařízením Brusel I, Římská úmluva je zatím stále používána. Poté, co se stane účinné nařízení Řím I, ji však čeká podobný osud jako Bruselskou úmluvu. Na tomto místě je nutné zmínit i mezinárodní smlouvy uzavřené mezi ES a Dánskem. Dánsko zaujímá specifické postavení v oblasti civilní spolupráce v soudních věcech, které se neúčastní a výše uvedená nařízení se na něj nevztahují. Některé oblasti soudní spolupráce se však na Dánsko přece jen vztahují, a to prostřednictvím mezinárodních smluv:

- Dohoda mezi Evropským společenstvím a Dánským královstvím o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech
- Dohoda mezi Evropským společenstvím a Dánským královstvím o doručování soudních a mimosoudních písemností v občanských a obchodních věcech

3. Metody mezinárodního práva soukromého

3.1 Kolizní metoda a kolizní normy

Funkcí kolizních norem je provádět výběr práva. Kolizní norma určuje, který z dotčených právních řádů se použije pro soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem. Kolizní norma se omezuje jen na to, že podle určitých hledisek určí právní řád některého státu, jehož věcnými normami se právní vztah řídí. Kolizní norma tak upravuje právní vztah nepřímo.

Kolizní norma neobsahuje věcnou úpravu, nestanoví práva a povinnosti účastníků právního poměru. Ke kolizní normě nelze přistupovat izolovaně, ale ve spojení s věcnými normami, na které odkazuje. Kolizní norma vytváří společně s věcnou normou, na kterou odkazuje, pravidlo chování.

Kolizní normy mají svou specifickou strukturu, skládají se z:

- a) rozsahu - ten vymezuje rozsah vztahů, na který kolizní norma dopadá,

- b) navázání - ten pomocí tzv. hraničního určovatele provádí propojení vztahu s právním řádem.

Pro ukázkou uvedeme následující příklad kolizní normy obsažené v § 5 zákona o mezinárodním právu soukromém (ZMPS): „Věcná práva k věcem movitým i nemovitým se řídí právem státu, kde věc je.“ Rozborem dojdeme k následujícímu řešení: rozsahem je *věcná práva k věcem movitým i nemovitým*, navázáním *řídí se právem státu, kde věc je* a hraničním určovatelem *místo polohy věci*.

Hraniční určovatel je skutečnost, kterou využívá kolizní norma k provázání právního vztahu s právem určitého státu. Může jít o polohu věci, místo určitého jednání, místo odeslání věci apod. V oblasti mezinárodního práva soukromého se pro vymezení hraničního určovatele využívají zažitě latinské výrazy: *lex patriae* (právo státní příslušnosti), *lex domicilii* (právo místa pobytu), *lex rei sitae* (právo polohy věci), *lex electa* (právo zvolené stranami, volba práva), *lex causae* (právní řád, kterým se řídí určitý právní vztah), *lex loci delicti* (právo místa deliktního jednání), *lex fori* (právo místa sídla rozhodujícího orgánu) apod.

Výběr rozhodného práva pomocí kolizních norem (**kolizní metoda**) je předpokladem pro zachování zákonnosti a právní jistoty účastníků. Pro tento výběr je příznačné, že při něm nezáleží na obsahu hmotněprávních norem, kterých bude použito. Tuzemské a cizí právo jsou si rovny. Náprava možných nepříznivých důsledků použití cizího práva se uplatní až po provedení výběru rozhodného práva na základě výhrady veřejného pořádku.

3.1.1 Jiné způsoby výběru rozhodného práva

Kolizní metoda klade důraz na otázku, které normy mají upravovat určitý soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem. Tento přístup je příznačný pro kontinentální právní myšlení, které má vztah k abstrakcím. Na druhé straně je možno připustit i přístup, který klade důraz na otázku, jak určitý soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem je podle těch, či oněch hmotněprávních norem přicházejících v úvahu věcně upraven. Tento přístup s pragmatickým sklonem myšlení je typický pro angloamerickou právní oblast.

Abstraktně myslící kontinentální právníci používají běžně při výkonu své praktické činnosti pragmatický přístup. Typickým případem je advokát, kterému je svěřen případ s mezinárodním prvkem. Advokát bude postupovat pragmaticky, aby výsledek byl co nejpříznivější pro klienta, a proto argumentaci přizpůsobí tomu, aby dosáhl použití právních norem, které k takovému nejpříznivějšímu výsledku povedou.

Soustředění se na hmotněprávní normy a jejich obsah u angloamerických právníků vede k tomu, že se jejich analýzou vyhledává i určení prostorové oblasti jejich použití. Z toho

vyplývá, že není potřeba zvláštních pravidel pro výběr práva. Výběrem práva se rozumí výběr mezi právními normami (*rule selection*) na rozdíl od výběru mezi právními řády (*jurisdiction selection*), jak jej chápe kolizní metoda.

3.1.2 Výběr rozhodného práva bez pevných pravidel

Tento přístup reprezentuje tzv. *teorie místního práva (local law theory)*, která se zřídka obvyklých kolizních norem a směřuje k použití tuzemského práva.

Tento přístup pro výběr rozhodného práva odmítá stanoviska, která při určení rozhodného práva vyhledávají analýzou hmotněprávních norem prostorovou oblast aplikace. Tato teorie přihlíží k obsahu hmotněprávních norem a vede k přednostnímu použití tuzemského práva.

3.1.3 Výběr rozhodného práva přihlížející k obsahu dotčených právních řádů

Podle tohoto přístupu se před výběrem rozhodných norem bere v úvahu obsah právních norem. Kolizní metodě je vytýkáno ignorování obsahu hmotněprávních norem a výsledku, kterého se dospěje na základě použití kolizní normy. Tato koncepce mluví o „mechanicky slepých“ kolizních normách. Proto odmítá používání kolizních norem.

Požaduje-li se, aby soud použil právo cizího státu, které se liší od jeho práva *lex fori*, má soudce zjistit cíle vyjádřené v příslušných normách a okolnosti, za kterých je pro příslušný stát rozumné prosazovat svůj zájem na aplikaci norem sledujících tyto cíle (tzv. „*governmental interest analysis*“). Zjistí-li soudce, že jen jeden stát má takový zájem, použije se jeho práva. Jde o tzv. nepravý, falešný konflikt (*false conflict*). Zjistí-li zjevný střet mezi zájmy dvou států, jedná se o tzv. pravý konflikt (*true conflict*), a pokud je jedním ze zainteresovaných států stát fóra, tak soudce použije právo *lex fori*. V případě, že se jedná o rozpor mezi zájmy dvou cizích států, nebývá závěr jednoznačný. Někdy se doporučuje použít *lex fori*, a zároveň také pravidel, která vedou k lepšímu uspořádání vztahu a více odpovídají zájmům společnosti. Není-li žádný stát zainteresován, má se použít právo fóra; při tomto způsobu je zjevné zvýhodňování práva *lex fori*.

3.1.4 Přednostní používání tuzemského práva (*legis fori*)

Přístup, jenž by úplně odmítal použít za určitých podmínek cizího práva, by znamenal zacházet se soukromoprávními vztahy s mezinárodním prvkem vždy stejně jako se vztahy vnitrostátními. To znamená, že by se na vztahy s mezinárodním prvkem použilo výhradně tuzemské právo *lex fori*.

3.2 Metoda přímá a přímé normy

Přímá metoda upravuje přímo svými normami práva a povinnosti účastníků právního vztahu. Norma přímá je druhem hmotné normy. Předmětem její úpravy jsou - na rozdíl od norem občanského, obchodního či pracovního práva - soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem.

Pro metodu přímou je charakteristická úprava soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem, normy přímé se používají přímo bez předchozího použití a odkazu kolizní normy a takové normy přímo upravují práva a povinnosti účastníků vztahu.

Pramenem norem přímých jsou mezinárodní smlouvy. Hovoří se také o sjednoceném právu či sjednocených normách. Nejvýznamnějším nástrojem přímé úpravy je Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z roku 1980.

3.3 Tzv. věcné normy mezinárodního práva soukromého

Věcné normy mezinárodního práva soukromého obsahují přímou úpravu práv a povinností účastníků právního vztahu (hmotněprávní normy), jsou určeny pro oblast soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem a aplikují se pouze tehdy, jestliže kolizní norma odkáže na české právo. Na rozdíl od norem kolizních věcné normy přímo obsahují úpravu práv a povinností účastníků právního vztahu. Od norem přímých se liší tím, že jsou aplikovány jen na základě použití kolizního postupu.

Příkladem těchto norem jsou ustanovení § 729-755 obchodního zákoníku, která se aplikují jen tehdy, kdy kolizní norma odkáže na české právo.

4. Historie mezinárodního práva soukromého v Evropě a v USA

Ke vzniku mezinárodního práva soukromého musí existovat určité podmínky ve společenských vztazích. Patří k nim existence různých státních a podobných útvarů, rozdíly mezi jejich právními řádů, styky mezi jejich příslušníky nebo osobami v nich žijícími a vzájemné uznávání určité rovnosti právních řádů těchto útvarů.

Mezinárodní právo soukromé zaznamenalo odlišný vývoj na evropském kontinentě a v angloamerickém common law.

4.1 Období starověku

Ve starověku se nesetkáváme s rozvinutými pravidly mezinárodního práva soukromého. V Řecku měly jednotlivé obce podobné právo a vystačilo se s použitím legis

fori.

V římském státě se pro vztahy mezi Římany a cizinci vytvářely v činnosti peregrinského praetora zvláštní soubory norem, tzv. *ius gentium*, které se vztahovaly na závazkové vztahy. *Ius gentium* bylo určeno pro úpravu vztahů mezi Římany a cizinci, a mezi cizinci navzájem. Toto právo je podle dnešní terminologie určeno výhradně pro hmotněprávní úpravu soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem. Toto právo se aplikovalo bez dalšího, kolizní otázka ohledně určení rozhodného práva se vůbec nekladla. Ve věcech, které *ius gentium* neupravovalo, jako je např. právo rodinné a dědické, se podle záznamů římských právníků postupovalo podle práva vlasti příslušné osoby.

Po pádu Římské říše se v důsledku posilování feudálních poměrů obyvatelstvo kmenů smísilo v jednotné obyvatelstvo a právo převládajícího kmene se stalo místním právem na daném území. Rozvíjela se města jako samostatné útvary a vytvářela si vlastní právo, které se postupně kodifikovalo. Tyto zákony vydávané městy se označují jako *statuta*.

4.2 Italská škola - statutární teorie

Severní Itálie se považuje za kolébkou moderního mezinárodního práva soukromého. Města byla centrem tehdejšího mezinárodního obchodu. S rostoucími styky mezi příslušníky severoitalských měst vznikaly právní spory mezi nimi, a proto se v praxi kladly otázky, kterého práva se má na právní vztah použít, protože statuty jednotlivých měst se lišily. Aplikuje se učení právních vědců, tzv. glosátorů, že v případě vzniku sporu se aplikuje právo soudu (*lex fori*).

Souvisle se otázkami mezinárodního práva soukromého zabývali a za zakladatele vědy o mezinárodním právu soukromém se pokládají nástupci glosátorů, tzv. komentátoři, jejichž působení spadá do 14. století.

K nejvýznamnějším patří Bartolus de Saxoferrato a Baldus de Ubaldis. Bartolus je pro vývoj kolizního práva významný tím, že používal pro otázky formy a obsahu smlouvy práva místa jejího uzavření a pro následky porušení smlouvy práva místa plnění. Místo uzavření smlouvy považoval za místo zrození smlouvy, právo tohoto místa lze tedy považovat za *lex originis* smlouvy.

Baldus rozlišoval statuty do tří skupin: statuty týkající se osob (*statuta personalia*), statuty týkající se věcí (*statuta realia*) a statuty týkající se úkonů (*statuta mixta*).

Baldovo třídění statutů má význam pro utváření mezinárodního práva soukromého a jeho teorii po celá staletí. Za základ řešení problematiky kolizních otázek přijímají Baldovi nástupci právní předpis, tzv. *statut*, jehož obsah a povahu zkoumají. Snaží se utřídit

hmotněprávní normy do určitých kategorií. Pro každou kategorii stanoví oblast jejího uplatnění, použití. Protože se tak klade důraz na obsah statutů, nazývá se tento postup statutární teorie.

4.3 Nizozemská škola 17. století - teorie teritoriality a mezinárodní zdvořilosti

Mezníkem ve vývoji mezinárodního práva byl Vestfálský mír v roce 1648. V mezinárodním právu soukromém se to projevuje v učení zdůrazňujícím *zásadu teritoriality* a v *učení o mezinárodní zdvořilosti*.

Podle *principu teritoriality* platí zákony každého státu jen uvnitř hranic tohoto státu a zavazují všechny jeho obyvatele. Za obyvatele státu se považují všechny osoby, jež se zdržují na území státu, a to ať trvale či přechodně.

Učení mezinárodní zdvořilosti říká, že suverénní státy jednají zdvořile tak, že přiznávají cizím zákonům, které zásadně platí jen v příslušném cizím státě, působnost i v druhém státě, avšak jen za předpokladu, že se nedotýkají svrchované moci jeho státu.

Teorii teritoriality a mezinárodní zdvořilosti přejímá angloamerická doktrína, na kterou má značný vliv nizozemská škola 17. a 18. století, k jejímž představitelům se řadí Paul Voet, Johannes Voet a Ulrich Huber. Hlavní myšlenkou nizozemské školy je neexistence povinnosti aplikovat cizí právní řád. Na druhé straně však mezinárodní zdvořilost požaduje, aby se v zájmu mezinárodních styků za určitých předpokladů používalo norem cizího práva. Každý stát by měl tedy uvážit, v jakém rozsahu uzná působnost cizích zákonů na půdě svých soudů.

4.4 Angloamerická doktrína 1. poloviny 19. století

První zmínka o tzv. *angloamerické doktríně* se objevuje v 1. polovině 19. století. Za nejznámějšího představitele se považuje Joseph Story. Podle jeho teorie má stát aplikovat na svém území jen své vlastní zákony, tato myšlenka je převzata ze zásady teritoriality. Na druhé straně se v jeho doktríně objevuje učení o mezinárodní zdvořilosti (*comity of nations*) a připouští v určitých případech z důvodu mezinárodní zdvořilosti aplikovat i cizí právní řád. Toto pojetí nazýváme „*učení o nabytých právech*“ (*vested rights*). Stát má povinnost chránit práva, kterých bylo nabyto v cizině v souladu s cizím právním řádem. Soudce neaplikuje cizí právo, ale poskytuje ochranu subjektivním právům, jež byla řádně získána na základě cizího práva. Soudy tedy zásadně nemají pohlížet na normy cizích států jako na právo, ale jako na skutkové okolnosti, které jsou podmínkou pro získání subjektivního práva.

4.5 Německá škola 19. století - překonání statutární teorie

Velký obrat nastává v Evropě v polovině 19. století a je spojeno se jmény Carl Georg von Wächter a Friedrich Carl von Savigny.

C. G. von Wächter odmítá statutární teorii. Podle jeho pojetí má soudce zásadně rozhodovat podle práva svého státu. Soudce se má řídit pouze výslovnými normami mezinárodního práva soukromého svého státu, jinak má hledat rozhodnutí kolizní otázky ve smyslu těch právních norem platných v jeho státě, které se vztahují na řešený právní poměr (má z hmotného práva vytvářet mezinárodní právo soukromé). Pokud nemůže s určitostí vyvodit rozhodnutí z hmotněprávních norem svého státu, má i v těchto pochybnostech použít práva svého státu. Tato koncepce není tedy příznivá pro použití zahraničního práva.

C. von Savigny vychází z toho, že základem mezinárodního práva soukromého není zdvořilost, ale existence „mezinárodního právního společenství“. Zásadou pro řešení kolizních otázek má být vůle stran. Nebyla-li určena vůle stran jak uspořádat spor, je třeba hledat pro každý právní poměr jeho „sídlo“. U závazkových právních vztahů spatřuje Savigny sídlo v místě, kde má být závazek splněn; u právních poměrů týkajících se věcí nemovitých, i movitých v místě, kde věci jsou; u právních poměrů osobních v místě domicilu osoby.

Trvalá zásluha Wächtera a Savignyho spočívá v překonání základního pojetí statutární teorie. Statutární teorie vycházela z právního předpisu, statutu, pro který vymezovala rozsah použití. Odlišný trend sledujeme v současném mezinárodním právu soukromém, které soustředí svou pozornost prvotně na právní vztah a vyhledává pro něj vhodný použitelný právní řád.

4.7 Nové směry v evropském myšlení 20. století

Ve 20. století se objevují názory, které opouštějí význam obecných zásad pro řešení kolizních problémů a prosazují se názory s pragmatickým přístupem k řešení kolizní problematiky. V evropských zemích se objevuje trend *nacionalismu*, kdy na úrovni jednotlivých států vznikají národní kodexy mezinárodního práva soukromého. Vedle těchto tendencí se prosazuje *internacionalizace* mezinárodního práva soukromého na půdě mezinárodních organizací jako je Haagská konference mezinárodního práva soukromého a UNIDROIT. Zde se vyvíjí mezinárodní úpravy sjednocující, resp. unifikující kolizní, hmotněprávní a procesní normy v soukromoprávních vztazích s mezinárodním prvkem. Vedle toho se na půdě Evropských společenství objevuje evropské mezinárodní právo soukromé jako prostředek *komunitarizace* mezinárodního práva soukromého na regionální úrovni.

4.8 Tendence v nauce 20. století v USA

Po průkopníkovi mezinárodního práva soukromého J. Storyho přináší americké právo množství doktrín a přístupů k řešení kolizněprávní problematiky. Pod vlivem novějších doktrín převládá v USA pragmatický přístup k řešení konkrétních kolizních případů. Americké kolizní právo zažilo ve 20. století svou revoluci a představuje ho v současné době více než 10 doktrín a přístupů.

V případě vedení sporu v USA nadále přetrvává zásada, že se nepoužívá cizího práva, na které odkazuje kolizní norma, z úřední povinnosti, a ani z úřední povinnosti se nezjišťuje jeho obsah. K použití cizího práva se přikročí jen na návrh strany, která musí prokázat jeho obsah. Neprokáže-li se obsah cizího práva odchylný od práva státu soudu, vychází se z domněnky, že cizí právo je stejné jako lex fori.

Hledání vhodného aplikovatelného práva vede americké soudce k subjektivnímu příklonu k legis fori z důvodu menší znalosti cizího práva, a že najít právo, které vede k nejvhodnějšímu uspořádání vztahu, je někdy velmi obtížné. Novější doktríny se přiklánějí k pružnějšímu posuzování kolizně právních otázek, takže je dán větší prostor pro soudní uvážení.

Je třeba upozornit na to, že v USA s výjimkou státu Louisiana není mezinárodní právo soukromé kodifikováno. Kolizních otázek se týkají některé zvláštní předpisy. Značný vliv na americkou soudní praxi mají soudní precedenty. V American Law Institute byly vypracovány soukromé, právně nezávazné kodifikace mezinárodního práva soukromého, tzv. „*Restatements of the Law of the Conflict of Laws*“.